— Прошу єгомостя!

— А що там?

— До хорого. Чоловік чекає.

— До хорого, до хорого, — говорив панотець, протираючи заспані очі.

— Няй іде до дяка, щоб церкву відчинив і приладив, що треба!

Служниця замкнула двері, і чути було, як у кухні повторяла панотцеві слова.

Панотець повернувся на ліжку і підняв ковдру, що зсувалася з нього.

— До хорого. Га, що робити! Треба йти. А тут так добре спати.

Ніколи сон не здається таким смачним, як тоді, коли нам не дають спати.

Легенько зсунулися повіки на сонні очі, гадка про хорого навела спомин дзвонів, і під враженням їх глухого, далекого гомону панотець заснув наново.

— Прошу єґомостя, прошу єґомостя!

— А що там?

— Дяк вже пішов до церкви. Чекає.

— Чекає. Скажи, що я йду.

За малу годину вулицею з церкви в село ішло двоє людей. Вони потопали в морі білої мряки і один другого майже не бачили так, що прохожі лишень на знак дзвінка клякали, як годиться клякати, коли священик іде з паном Богом.

Надворі був осінній приморозок; сільське, як тісто в діжі, розмішане болото стялося і світило брудними хруста-лями. Під ногами воно ломилося і видавало легенький хрускіт. Панотець почув зимно і скорив, дяк собі поспішав і щотретій-четвертий крок дзвонив. Так перейшли довженну вулицю, аж опинилися за школою, біля криниці.

— То тут! — озвався дяк.

— Тут? — повторив священик і відчинив ворота. Його здивувало, що на подвір'ю було зовсім тихо.

Ніхто не вийшов його зустрічати, не було сусідів, свояків, сільських лікарів і лікарок.

— А може, то не тут? — спитав панотець дяка.

— Ні, таки тут, старий Скрегота хорий. Таже я знаю.

— Ну, як так, то ходім!

І вони увійшли в хату. У хаті тишина. Пусто, як вимів. Лиш постіль лежить розкрита, але недужого нема.

— Гей, є тут хто? — крикнув дяк, заглядаючи до кухоньки, комори і до світлиці. Ніхто не відповів, лиш кури озвалися на поді.

— Нема що. Підождемо... Сіли на лаву й чекають.

А туг і сонце засвітило, і мряка піднеслася вище хлопа. Сидять і ждуть, коли чують, надворі якийсь крик: "Ацю! АцюГ

Вийшли на поріг. Старий дідусь, босий, простоволосий, вганяв за годованими підсвинками і насилу старався їх намовити, або зневолити, щоб зайшли до кучі. Але годованці немов насміхалися з безсильності та неповоротності старого, бігали собі по цілім подвір'ю і, мабуть, мали велику охоту заглянути в город, що був забезпечений невисоким плотом і ворітцями з ріща.

— Ацю, ацю! — кричав старий, блендаючи худими ногами.

— До кучі!

Панотець дивився якусь хвилину, а там став непокоїтись.

— А що то ви собі думаєте! Посилаєте по мене, стягаєте з ліжка, не знати на що і по що! Хто у вас хорий?

Старий подивився на панотця і кивнув головою.

— Та то я, прошу отця духовного, то я вмираю. Отцеві було того забагато.

— Що, то ви собі жарти з мене робите, чи що? Вмирає і за безрогами бігає по цілім обійстю!

— Аякже, прошу отця духовного? Як вийшли, то треба загнати... Ацю!.. А то пішли би в город або до сусіда... Ацю!

Хто знає, як довго були би тривали ці перегони, коли б не дяк. Він поставив дзвінок і червону ліхтарню на порозі, а сам взявся помагати старому.

Годованці, як побачили таку поважну підмогу, зайшли зараз до кучі. Дідусь ще раз накричав на них і замкнув дверцята на грабовий кілок.

Аж тепер підійшов до панотця і поздоровив його як слід.

— Няй отець духовні будуть вибачені і няй на мене не гніваються! Але звичайно, вийшли, так треба загнати.

Панотець змяк. Гніватися не міг, бо мав серце добре і до людей прихильне, а втім, гніватися не було й за що.

— Я не гніваюся, — озвався лагідно, — але все-таки, трудити мене, коли нема потреби, то несовісно. Та ж ви такі здорові, що в неділю самі до церкви прийшли би та висповідалися.

— Ох, Боженьку ти мій! Де там в неділю! Де! Я ось хто зн&є чи до полудня дочекаю. Я лиш насилу жду на вас. Так мені Боже, що насилу!

— Добре насилу, —— погадав собі панотець, входячи в

хату— _ . 0

Старий пішов до комірки перебратися в чисту одіж. За

хвилину вийшов білий і причепурений. Панотець не

спішився. Не бачив потреби. Йому хотілося побалакати з

дідусем, що був смертельно хорий і все ж таки бігав по

подвір'ю за безрогою.

— А давно ви нездужаєте? — спитав панотець, сідаючи на ослін.

— о, здавна, здавна. Ніби так боліти, то мене нічо не болить, але сила кудись поділася. Нічо її в костях не чую. І в грудях чогось так холоне... Виразно смерть.

— Ну, і як же, нікого у вас нема? Самі сидите, як пустельник? І здоровому самому нудно, а не то хорому.

— Та я не сам, прошу отця духовного, є в мене діти; добрі, добрі діти. Гріх був би нарікати.

— Добрі, а за старого не дбають.

— Дбають, отче духовний, дбають. Ще й як дбають! Нині жодне з хати не хотіло вийти. Обступили мене та й плачуть. Але я кажу: "Чого тут плакати? Ідіть кожне до свого. Мене не пильнуйте, бо ніхто й не вкраде; я як маю вмирати, то й так умру, без вас Ти, Гриньку, кажу до старшого сина, іди на Змийну. Рілля готова. Давно час сіяти. Ану ж прийде похорон і знов відтягнеться, а тут вже і приморозки потягають. А ти, кажу дочці, іди до міста та накупи чого треба. Знаєш, прийде що до чого, то в наших жидів удвоє дорожче. Невістку я післав на друге село, щоби дала знати своїм, а зять пішов по отця духовного та мав поступити до теслів. Так лежу я сам, коли чую, підсвинки вийшли. Дивлюся у вікно, рилами ворота підносять. Треба загнати. Підвівся я, та якось, славити Бога, загнав. А отець духовні няй не гніваються на мене, бо я таки направду хорий. Дуже хорий.

Він поцілував панотця в руку і впевнив об своїй хоробі.

— Ну, як же, і вам не прикро самому? — питав панотець.

— І не страшно? — додав від себе дяк.

— А чого ж тут боятись? Нікого не вбив, нікому віку не вкоротив, не обікрав. Пережив своє, та й треба забиратись. То так, як той робітник.

Зробить роботу, та й додому. Та чи то мені не час? Вже другий місяць, правду сказать, хліб святий марную. Десь тая сила вгікла і нічо не годен робити, а задурно хліб дітей їсти, то якось не добре. В горло не йде. От, славити Бога, що конець. Чого мені боятись: дітей випровадив на люди, вивінував, розуму навчив, та й чого більше треба? Нема мені чого боятися...

— Можемо починати, — обізвався священик, зворушений словами старого.

— Починай-но в ім'я Бога, — відповів дідусь і перехрестився тричі.

***

Що лиш панотець вернув додому і забирався снідати, як з дзвіниці озвався дзвін — бам, бам, бам! Старий Скригота помер.

Пшениця засіяна, доньки з міста що лиш не видно, підсвинки в хлівці, — міг спокійно вмирати.